

—
Верховний
Суд

Касаційний господарський суд у складі
Верховного Суду

Аналіз стану здійснення правосуддя при
розгляді господарських справ у 2020 році

ЗМІСТ

I. Інформація про роботу місцевих господарських судів _____	3
II. Інформація про роботу апеляційних господарських судів _____	9
III. Інформація про роботу Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду _____	14
IV. Висновки _____	28

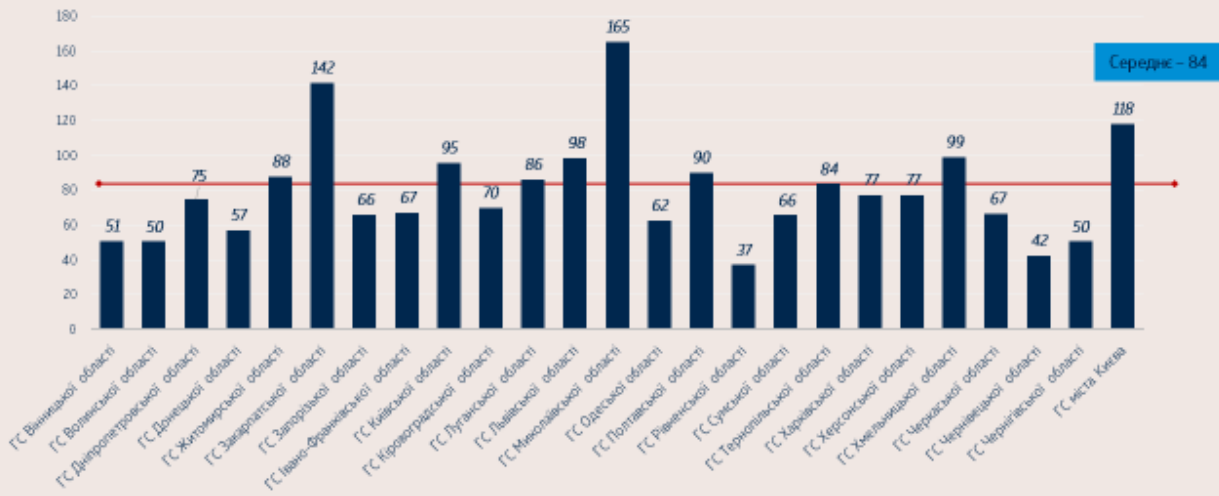
I. Інформація про роботу місцевих господарських судів

У 2020 році на розгляд місцевих господарських судів надійшло 164 тис. процесуальних звернень, що на 1,6 % більше, ніж у 2019 році. **Загалом на розгляді перебувало близько 196 тис. процесуальних звернень** (на 1 % більше порівняно з попереднім роком), з яких розглянуто **160,6 тис.** (на 0,8 % більше, ніж у 2019 році) **або 97,9 %** від тих, що надійшли.

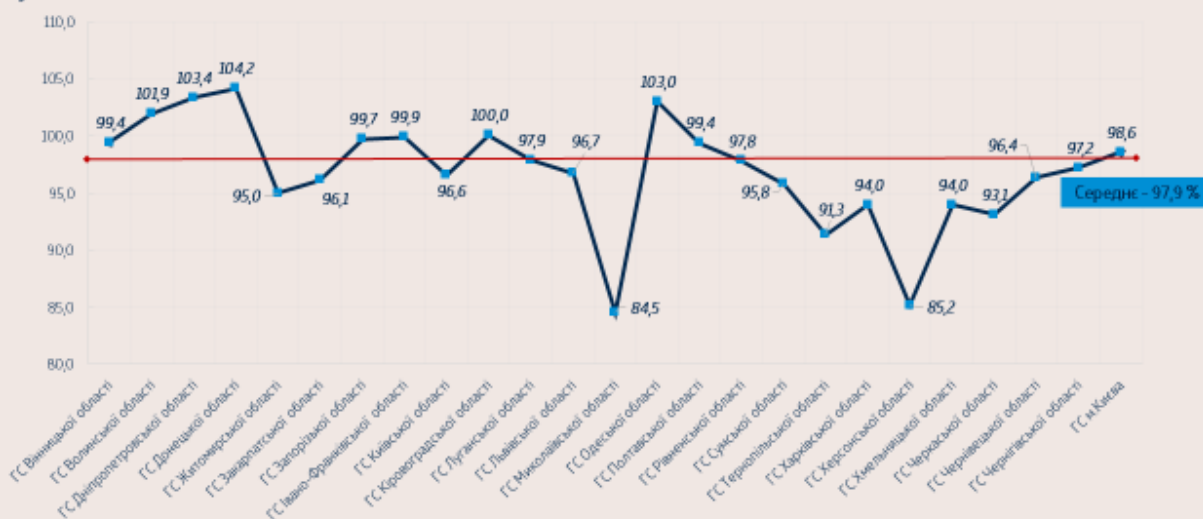
Відповідно до рекомендацій Європейської комісії з питань ефективності правосуддя стандартом, який свідчить про ефективність здійснення судочинства, є показник **95–105 %**. Він рекомендований як один з інтегральних показників ефективності діяльності суду і розраховується за формулою: кількість розглянутих справ та матеріалів за звітний період поділена на кількість нових справ та матеріалів, що надійшли за звітний період, і помножена на 100 відсотків.

Середні терміни розгляду місцевими господарськими судами процесуальних звернень у 2020 році (дні)

Наведені показники свідчать про ефективність здійснення судочинства господарськими судами. Усі спори вирішуються в розумні строки для вчинення процесуальних дій. Середній термін перебування процесуальних звернень на розгляді в місцевих господарських судах становив 84 дні.

Ефективність розгляду звернень місцевими господарськими судами, %

Показник ефективності здійснення судочинства місцевими господарськими судами, рекомендований Європейською комісією з питань ефективності правосуддя, становить майже **98 %** розглянутих процесуальних звернень.

Так, найбільший відсоток розгляду справ мають господарські суди Донецької (104,2 %), Дніпропетровської (103,4 %) та Одеської (103 %) областей, що свідчить про досягнуту судами ефективність розгляду справ та зменшення залишку нерозглянутих звернень на кінець звітного періоду.

Місцеві господарські суди за результатами розгляду процесуальних звернень постановили **122,4 тис.** судових рішень, які можуть бути оскаржені в установленому порядку.

За результатами розгляду справ присуджено до стягнення на користь суб'єктів економічних правовідносин майже **307,6 млрд грн.**

З переважною більшістю судових рішень учасники справи погоджуються і не оскаржують їх в апеляційному порядку: **80,6 % рішень судів першої інстанції** набирають законної сили після закінчення строків на їх оскарження.

У місцевих господарських судах **питома вага змінених та скасованих судових рішень становить 3,6 %.**

Найкращих показників якості розгляду справ досягли господарські суди Чернівецької області, які традиційно щорічно мають високі показники якості постановлених судових рішень, та Закарпатської області, де кількість змінених або скасованих судових актів дорівнювала відповідно 1,2 % та 1,9 % від ухвалених ними.

Структурний аналіз результатів розгляду основних категорій господарських справ протягом 2020 року показує:

– традиційно найбільше (51 %) розглянуто справ з **майнових спорів, що виникають при виконанні господарських договорів та з інших підстав**, – 40,2 тис.;

– з розглянутих загалом господарських справ 4,2 %, або 3,3 тис. справ, пов'язані зі спорами, що виникають при укладенні, зміні, розірванні господарських договорів, визнанні їх недійсними;

– значну частину справ, розглянутих господарськими судами, – 17 %, або 13,5 тис. – становлять **справи про банкрутство**;

– понад 1 тис., або 1,3 % від розглянутих господарськими судами, становлять справи зі спорів між господарським товариством та його учасником, що виникають з корпоративних відносин;

– у сегменті розглянутих справ 4,5 %, або 3,6 тис. – це справи зі спорів, що виникають із земельних відносин;

– незначну кількість становлять спори щодо захисту права власності – 2 % (1,6 тис.) та справи зі спорів, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності, – 0,6 % (491), зі спорів щодо застосування антимонопольного законодавства – 0,8 % (666). Інші спори – 18,6 % (14,7 тис.).

Протягом звітного року на 3 % зменшилася спискова чисельність суддів місцевих господарських судів до 480 штатних одиниць із 495 у 2019 році. Фактично розглядали справи 461 суддя, що на 25,5 % менше, ніж визначено штатною чисельністю (619).

При цьому середнє навантаження на фактично працюючих суддів господарських судів – 425 процесуальних звернень, що у 1,3 рази більше, ніж мало б бути з урахуванням штатної чисельності суддів (317).

Найбільший середній рівень навантаження мають господарські суди Кіровоградської (716), Закарпатської (664) областей та міста Києва (635).

II. Інформація про роботу апеляційних господарських судів

У 2020 році на розгляд апеляційних господарських судів надійшло 40,6 тис. процесуальних звернень, з яких 23,7 тис. апеляційних скарг.

На розгляді апеляційних господарських судів перебувало **45,8 тис. процесуальних звернень**, розглянуто – **38,8 тис.**, або **95,5 %** від тих, що надійшли на розгляд. **Середній термін перебування процесуальних звернень на розгляді становив 71 день.**

Показник ефективності здійснення судочинства апеляційними господарськими судами, рекомендований Європейською комісією з питань ефективності правосуддя, становить понад **95 %** розглянутих процесуальних звернень.

Найбільший відсоток розгляду справ мають **Північно-західний (99,4 %) та Південно-західний (98,1 %) апеляційні господарські суди**, що свідчить про ефективність розгляду справ, належну організацію роботи в судах.

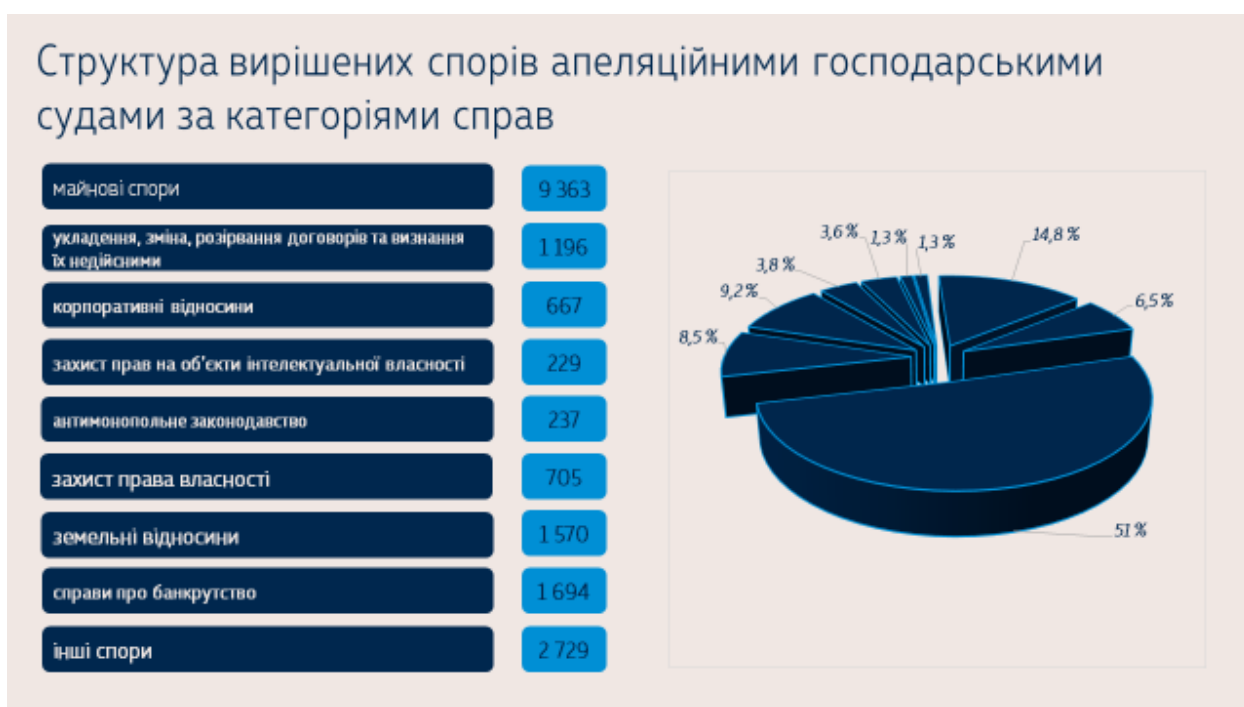
Апеляційні господарські суди за результатами розгляду процесуальних звернень у 2020 році ухвалили **25 тис. судових рішень**, які можуть бути оскаржені у встановленому порядку.

Апеляційна інстанція змінила або скасувала **4,5 тис. судових рішень** місцевих господарських судів.

В апеляційних господарських судах **питома вага змінених та скасованих судових рішень становить 5,8 %**.

Найкращих показників якості розгляду справ досягли **Західний та Центральний** апеляційні господарські суди, де кількість змінених та скасованих судових рішень відповідно дорівнює **5,0 % та 5,2 %** від розглянутих ними процесуальних звернень.

Упродовж 2020 року в апеляційному порядку розглянуто:

- 6,5 %, або 1,2 тис. справ у спорах, що виникають при укладенні, зміні та розірванні договорів, визнанні їх недійсними;
- 51 %, або 9,4 тис. справ з майнових спорів;
- 3,6 %, або 667 справ зі спорів між господарським товариством та його учасником, що виникають з корпоративних відносин;
- 1,3 %, або 229 справ у спорах, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності;
- 1,3 % або 237 справ у спорах щодо застосування антимонопольного законодавства;
- 3,8 %, або 705 справ у спорах щодо захисту права власності;
- 8,5 %, або 1,6 тис. справ зі спорів, що виникають із земельних відносин;
- 14,8 %, або 2,7 тис. справ з інших недоговірних відносин;
- 9,2 %, або 1,7 тис. справ про банкрутство.

Протягом 2020 року фактично розглядали справи 158 суддів апеляційних господарських судів.

Фактична чисельність суддів апеляційних господарських судів

При цьому **середнє навантаження** фактично працюючих суддів апеляційних судів становило **290 звернень**, які перебували на розгляді у 2020 році.

Найбільший середній рівень навантаження мають **Центральний** (418) та **Північний** (333) апеляційні господарські суди.

III. Інформація про роботу Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

У 2020 році в Касаційному господарському суді перебувало на розгляді **11 557** процесуальних звернень у господарських справах, зокрема у судових палатах:

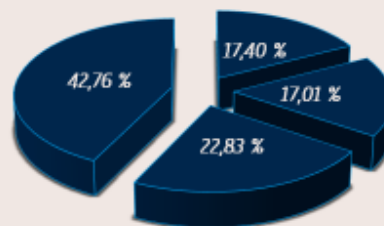
- для розгляду справ про банкрутство – **2 161** процесуальне звернення;
- для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством – **1 867** процесуальних звернень;
- для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів – **2 583** процесуальних звернення;
- для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності – **4 946** процесуальних звернень.

Показники здійснення правосуддя

Касаційним господарським судом у складі Верховного Суду за 2020 рік

У 2020 році Касаційним господарським судом
розглянуто **9 867** процесуальних звернень

Судова палата для розгляду справ про банкрутство	1 717
Судова палата для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством	1 678
Судова палата для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів	2 253
Судова палата для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності	4 219

Із загальної кількості процесуальних звернень усього розглянуто **9 867**, зокрема судовими палатами:

- для розгляду справ про банкрутство – **1 717** процесуальних звернень;
- для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством – **1 678** процесуальних звернень;
- для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів – **2 253** процесуальних звернення;
- для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності – **4 219** процесуальних звернень.

Показники здійснення правосуддя

Касаційним господарським судом у складі Верховного Суду за 2020 рік

У 2020 році Касаційним господарським судом розглянуто по суті **5 878** процесуальних звернень

Судова палата для розгляду справ про банкрутство

1 152

Судова палата для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством

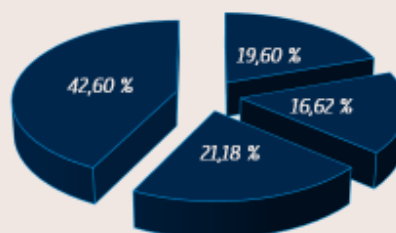
977

Судова палата для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів

1 245

Судова палата для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності

2 504

Усього розглянуто по суті з прийняттям відповідних судових рішень **5 878** процесуальних звернень, зокрема судовими палатами:

- для розгляду справ про банкрутство – **1 152** процесуальних звернення;
- для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством – **977** процесуальних звернень;
- для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів – **1 245** процесуальних звернень;
- для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності – **2 504** процесуальних звернення.

У 2020 році середній рівень навантаження суддів Касаційного господарського суду з урахуванням їх фактичної чисельності становив **330** процесуальних звернень, що перебували на розгляді, зокрема в судових палатах:

- для розгляду справ про банкрутство – **240** процесуальних звернень;
- для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством – **311** процесуальних звернень;
- для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів – **369** процесуальних звернень;
- для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності – **380** процесуальних звернень.

Крім того, хотілося б звернути увагу на такі показники ефективності розгляду судових справ суддями Касаційного господарського суду.

Згідно з автоматизованою системою документообігу суду в Касаційному господарському суді у 2020 році перебувало на розгляді **11 557 процесуальних звернень**, з них **1 591** – залишок з попереднього звітного періоду та **9 966** – надійшло безпосередньо в 2020 році.

Протягом 2020 року з **11 557** процесуальних звернень усього розглянуто **9 867**, зокрема:

- повернуто та відмовлено у відкритті касаційного провадження – **3 989** (40 % від тих, що надійшли);
- по суті – **5 878**, з них:

Рух та розгляд Касаційним господарським судом процесуальних звернень у 2020 році

у 1 456 справах судові рішення судів нижчих інстанцій скасовано, змінено повністю або частково, що становить 25 % від розглянутих по суті;

з направленням на новий розгляд – 815 судових рішень апеляційних судів, або 14 % від розглянутих по суті.

Підстави скасування Касаційним господарським судом рішень судів першої та апеляційної інстанцій з направленням справ на новий розгляд

-
- ✓ Неповно або неналежно дослідили докази, обставини справи
  - ✓ Не дослідили зібрані у справі докази, що призвело до постановлення необґрунтованого рішення
  - ✓ Не встановили обставин, що мають суттєве значення для справи
  - ✓ Не врахували висновків суду касаційної інстанції, у зв'язку з якими скасовано судові рішення
  - ✓ Ухвалювали рішення без урахування висновків щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладених у постановках ВП ВС
  - ✓ Розглядали справи за відсутності будь-кого з учасників справи, не повідомлених належним чином про дату, час і місце судового засідання
  - ✓ Ухвалювали рішення про права, інтереси та (або) обов'язки осіб, які не були залучені до участі у справі

Суди першої та апеляційної інстанцій у своїх рішеннях припускалися процесуальних порушень, які унеможливили встановлення фактичних обставин, що мають значення для правильного вирішення справи, а саме:

неповно або неналежно дослідили докази, обставини справи; не дослідили зібрані у справі докази, що призвело до постановлення необґрунтованих рішень; не встановили обставин, що мають суттєве значення для справи; не врахували висновків суду касаційної інстанції, у зв'язку з якими скасовано судові рішення; ухвалювали рішення без урахування висновків щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладених у постановах Великої Палати Верховного Суду.

Крім того, були допущені окремі порушення щодо розгляду справ за відсутності будь-кого з учасників справи, не повідомлених належним чином про дату, час і місце судового засідання, та ухвалення рішень про права, інтереси та (або) обов'язки осіб, які не були залучені до участі у справі.

Крім того, **144** судових рішення апеляційних судів скасовано з прийняттям Касаційним господарським судом нового рішення у справі, що становить **2,4 %** від розглянутих по суті судових справ у касаційному порядку.

Підстави скасування Касаційним господарським судом рішень судів першої та апеляційної інстанцій з прийняттям нового рішення

- ✓ *Прийняття рішення судом апеляційної інстанції без урахування висновку Верховного Суду у подібних правовідносинах*
- ✓ *Неправильне застосування норм матеріального права, зокрема неправильне тлумачення закону, або застосування закону, який не підлягав застосуванню*
- ✓ *Порушення норм процесуального права, що призвело до ухвалення незаконного рішення*

Здійснюючи перегляд у касаційному порядку судових рішень, суд касаційної інстанції в межах своїх повноважень найчастіше ухвалював нові рішення з таких підстав: прийняття рішення судом апеляційної інстанції без урахування висновку Верховного Суду у подібних правовідносинах; неправильне застосування норм матеріального права, зокрема неправильне тлумачення закону, або застосування закону, який не підлягав застосуванню; порушення норм процесуального права, що призвело до ухвалення незаконного рішення.

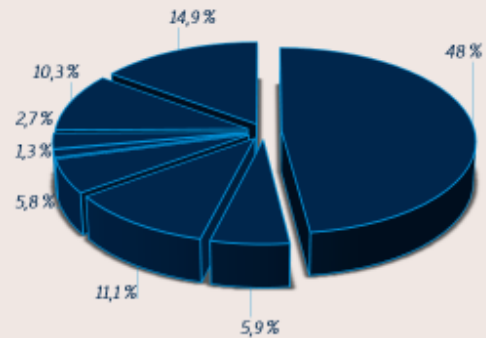
Залишилися нерозглянутими на кінець 2020 року **1 637** процесуальних звернень, або **16,4 %** від тих, що надійшли.

Крім того, судом залишено без руху **3 110** касаційних скарг, або **31 %** від тих, що надійшли.

У Касаційному господарському суді проведено понад **4 тис.** судових засідань за участі сторін у справах.

Результативність здійснення правосуддя на підставі касаційних скарг за категоріями господарських справ

укладення, зміна, розірвання, виконання договорів (правочинів) та визнання їх недійсними	2 792
корпоративні відносини	344
захист прав на об'єкти інтелектуальної власності	75
застосування антимонопольного законодавства	155
захист права власності	340
земельні відносини	644
справи про банкрутство	867
інші спори	597

Упродовж 2020 року в касаційному порядку розглянуто:

- 48 %, або 2 792 справи, що виникають при виконанні, укладенні, зміні та розірванні договорів, визнанні їх недійсними;
- 5,9 %, або 344 справи зі спорів між господарським товариством та його учасником, що виникають з корпоративних відносин;
- 1,3 %, або 75 справ у спорах, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності;
- 2,7 %, або 155 справ зі спорів щодо застосування антимонопольного законодавства;
- 5,8 %, або 340 справ у спорах щодо захисту права власності;
- 11,1 %, або 644 справи зі спорів, що виникають із земельних відносин;
- 14,9 %, або 867 справ про банкрутство;
- 10,3 %, або 597 справ з інших спорів.

Середній термін перебування процесуальних звернень на розгляді в Касаційному господарському суді становить **61** день, зокрема в судових палатах:

- для розгляду справ про банкрутство – **93** дні;
- для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством – **40** днів;
- для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів – **51** день;
- для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності – **61** день.

Безперечно, якість роботи суддів Касаційного господарського суду залежить від багатьох факторів, при цьому, ефективність роботи суддів касаційної інстанції має досить високий рівень.

Показник ефективності здійснення судочинства Касаційним господарським судом, рекомендований Європейською комісією з питань ефективності правосуддя, становить майже **99 %** розглянутих процесуальних звернень, зокрема в судових палатах:

- для розгляду справ про банкрутство – **91,9 %** процесуальних звернень;
- для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством – **98,7 %** процесуальних звернень;
- для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів – **99,7 %** процесуальних звернень;
- для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності – **102 %** процесуальних звернень.

Ці показники є досить високими і свідчать про раціональне планування та розподіл ресурсів для своєчасного розгляду судових справ.

Тож проаналізовані дані говорять про те, що кількість процесуальних звернень, що надійшли й розглянуті у звітному періоді, та ефективність

роботи судді залежать від кількості робочих днів і днів участі в автоматизованому розподілі справ. Чим більше днів відпрацював суддя, тим вищим є показник ефективності його роботи: більше звернень надходить йому на розгляд – більше розглянутих звернень у звітному періоді.

З метою забезпечення сталості та єдності судової практики у порядку і спосіб, визначені процесуальним законом, на розгляді судових палат та об'єднаної палати Касаційного господарського суду перебувало **95** справ, з яких розглянуто по суті **68**.

Найбільш актуальними для правничої спільноти були правові позиції, висловлені судовими палатами щодо:

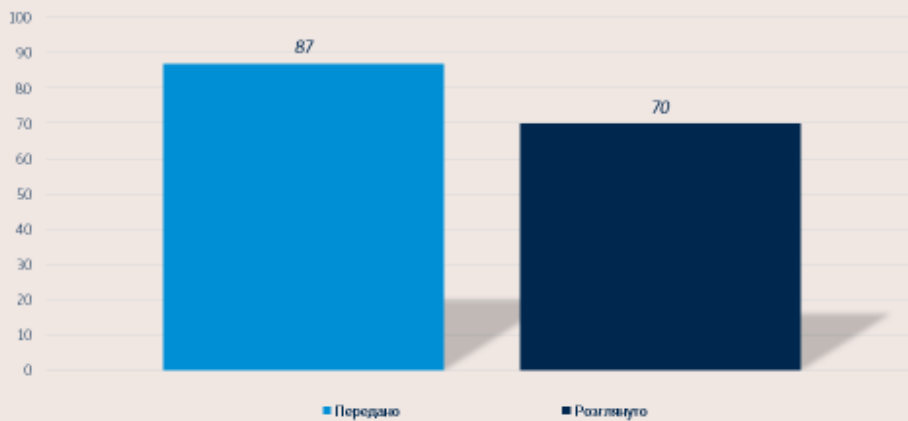
початку перебігу строку позовної давності для пред'явлення позову до перевізника (залізниці) (судова палата для розгляду справ про банкрутство);

складових початкової заборгованості при обчисленні інфляційних збитків (судова палата для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством);

належного способу захисту права особи, яка не була стороною оспорюваних правочинів (кредитних договорів) (судова палата для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів);

сплати судового збору за подання апеляційної (касаційної) скарги на ухвалу про відмову в задоволенні заяви про винесення додаткового судового рішення (судова палата для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності).

Передача Касаційним господарським судом на розгляд Великої Палати Верховного Суду процесуальних звернень у 2020 році

У 2020 році до Великої Палати Верховного Суду з Касаційного господарського суду з підстав існування виключної правової проблеми, необхідності відступу від висловленої раніше Верховним Судом позиції та визначення юрисдикції передано для розгляду **87** справ, щодо **70** з них провадження закінчено.

За звітний період до спеціального фонду Державного бюджету України за розгляд справ Верховним Судом надійшло **439,1 млн грн**, з яких за розгляд справ Касаційним господарським судом – **273,2 млн грн**, що становить майже **62,2 %** від загальної суми.

IV. Висновки

Тож, підсумовуючи інформацію про стан здійснення правосуддя у системі господарських судів України в 2020 році, необхідно зазначити, що поряд з позитивними аспектами роботи судів господарської юрисдикції, на жаль, існують проблеми щодо організації роботи місцевих та апеляційних господарських судів, а саме:

- дефіцит коштів, затверджених кошторисним призначенням на утримання господарських судів у 2020 році, та пролонгація цієї проблеми на 2021 рік. Крім того, функції головного розпорядника коштів Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення діяльності місцевих спеціалізованих судів покладено на територіальне управління Державної судової адміністрації України. Проте отримання відповідних асигнувань безпосередньо від ТУ ДСА України не забезпечить оперативність їх надходження для вирішення нагальних і термінових питань щодо матеріально-технічного забезпечення господарських судів та судового процесу;

- «кадровий голод» в судах, який суттєво впливає не лише на якість правосуддя, а й на доступ до нього та оперативність вирішення спору;

- неналежне впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи;

- забезпечення належної організації роботи щодо проведення достатньої кількості сеансів відеоконференцзв'язку з іншими судами.

Окремо необхідно приділити увагу роботі з органами суддівського самоврядування як-от Рада суддів України, стосовно **дослідження показників середньої тривалості розгляду судових справ** щодо визначення коефіцієнтів складності судової справи в розрізі спеціалізації та інстанційності судів. Це надасть змогу визначити реальні показники середньої тривалості розгляду судових справ при ухваленні рішень та здійсненні заходів організаційного забезпечення діяльності судів. Такі дані є вкрай важливими, оскільки об'єктивний показник граничного навантаження суддів може бути використаний як **розрахункова величина для визначення кількості суддів у судах**. У подальшому саме правильне визначення цієї величини є необхідним

для встановлення реальних потреб матеріально-технічного забезпечення судів і загалом фінансування судів.

Побудова судів за принципом спеціалізації залишається найбільш прогресивною формою організації судової системи, адже спеціалізація судів створює необхідні передумови для їх ефективної діяльності, тобто для здійснення правосуддя на засадах верховенства права, надає додаткові гарантії справедливого правосуддя і в світовій практиці розцінюється як засіб підвищення якості правосуддя, його доступності для населення та дієвості судової системи.

Найвагомішим аргументом довіри до суду є правильне судові рішення, його якісна сторона та можливість кожного громадянина реалізувати право доступу до суду, що дасть змогу забезпечити:

- єдність правозастосовної практики;

- ліквідувати різні підходи до тлумачення одних і тих самих норм законодавства;

- підвищити рівень та якість захисту прав громадян і юридичних осіб;

- інвестиційну привабливість української економіки для іноземних та вітчизняних компаній;

- зростання української конкурентоздатної економіки;

- уніфікацію правозастосовної практики та наближення її до міжнародних стандартів судочинства.

Система господарських судів України

Тож у 2020 році суди господарської юрисдикції показали доволі високі результати своєї роботи. Нарікань щодо порушення строків розгляду, своєчасності внесення рішень господарських судів до Єдиного державного реєстру судових рішень – найменше.

За практикою Європейського суду з прав людини показник невідповідності рішень господарських судів України міжнародним нормам – найнижчий серед усіх інших судів.

Тільки спільними зусиллями та наполегливою працею ми зможемо підтвердити репутацію господарських судів як найефективнішого знаряддя здійснення судочинства в економічній сфері, як гаранта економічної безпеки держави.

Стежте за нами онлайн

fb.com/supremecourt.ua

t.me/supremecourt.ua